

Neon / Nicky Aerts:

Met de voorstelling 'Winterkant' sluit het Antwerpse gezelschap SKaGeN een trilogie af. Daarin kwam eerst de hemel en dan het vagevuur aan bod en als slot nu de hel, Pol Arias.

Pol Arias:

Om dat te brengen – een helgevoel, wat is dat nu voor een toeschouwer? – zijn ze inspiratie gaan zoeken bij het boek 'Reis naar het eind van de nacht' van de Franse schrijver Céline. Ik moet zeggen, dat is toch een uitstekende keuze, want het is een bijzonder zwart boek.

Toen het in 1932 verscheen, werd het zowel gelauwerd als verguisd, maar nu nog vinden velen dat het belangrijkste boek dat in de 20ste eeuw zou verschenen zijn.

Neon:

Waarom, Pol?

Pol Arias:

Er zijn verschillende redenen voor. Simone de Beauvoir bijvoorbeeld zal later vertellen dat ze zich, als jonge mens toen het boek verscheen, herkende in het anarchisme in het boek en de manier waarop de schrijver de oorlog en het kolonialisme aanviel, de mediocriteit en de levensomstandigheden van de gewone mens. Hij vond een taal en een toon die even levendig was als het gesproken woord. Hij poetste inderdaad de taal en de syntaxis niet op, zoals dat tot dan toe in de Franse literatuur uitsluitend gebeurde.

Neon:

Waarover gaat het dan in dat boek?

Pol Arias:

Het is sterk autobiografisch. Het is niet moeilijk om in het hoofdpersonage Bardamu de schrijver Céline zelf te herkennen, die als jonge gast naar Afrika en Amerika trok, nadat hij tijdens Wereldoorlog I als Frans soldaat aan het front, hier in Poelkapelle bij Ieper, in de arm werd geschoten, zwaar gehandicapt werd en van dan af geobsedeerd zal blijven door angsten en een totaal absurde visie op het menselijke bestaan.

Neon:

Kan je een genre plakken op dat boek?

Pol Arias:

Het is een soort Bildungsroman van een jongeman die probeert met vallen en opstaan volwassen te worden, maar daar een bijzonder pessimistische visie en complexe persoonlijkheid aan overhoudt, net als Céline zelf, want vergeet niet dat hij zich als dokter in een arbeiderswijk aan de rand van Parijs ging vestigen en daar armen verzorgde, maar hij publiceerde dan plots tijdens de Tweede Wereldoorlog hevig antisemitische teksten – een geniale schrijver, maar vol contradicties.

Neon:

Is dat boek vaker gebruikt in het theater?

Pol Arias:

Het is al enorm dikwijls gebruikt als basis van een theatervoorstelling, maar meestal, bijna altijd, gebeurt dat onder de vorm van een monoloog door 1 acteur, vanuit het gezichtspunt van het hoofdpersonage, van die Bardamu, zoals Guido Lauwaert dat indertijd bij ons met succes gedaan heeft. Meer dan 500 voorstellingen heeft hij daar toen van gebracht.

SKaGeN heeft de gok gewaagd om met 6 acteurs het boek tot leven te brengen op het toneel via een selectie van fragmenten uit dat boek.

Neon:

Een geslaagde aanpak?

Pol Arias:

Voor mij wel. Voor mij lukt het hen wonderwel. Ze slagen er niet alleen in de sfeer van het boek, maar ook de onderliggende gevoelens, soms zelfs het onderbewuste van die figuur Bardamu, zichtbaar te maken. Dat doen ze via een hele reeks scènes waarbij de structuur van het boek gevolgd wordt.

Voor elke scène heeft Philip Paquet dan tekeningen ontworpen op hoge en brede zeildoeken – tekeningen die aan een stripverhaal doen denken, maar ze kunnen evenzeer een locatie suggereren, bijvoorbeeld Amerika, New York, Afrika, maar ook door kleur of uitvergroting een gevoelsfeer bepalen.

Neon:

Je zei daarnet op de redactie, dacht ik, iets van een stripverhaalvoorstelling. Is dat ook zo?

Pol Arias:

Nee, het is helemaal geen stripverhaalvoorstelling. Het is wel een striptekenaar die het decor heeft gemaakt, maar terwijl er wel degelijk humor inzit, is de hoofdtoon toch wrang en donker; pijn en angst zijn permanent voelbaar.

Want naast die merkwaardige tekeningen is er ook de fantastische klankband, die me eveneens deed denken aan een voorstelling die Romeo Castellucci ook op basis van dat boek van Céline gemaakt heeft, die we een paar seizoenen geleden in deSingel te zien kregen. En ik moet zeggen; hier in deze voorstelling bij SKaGeN durven de acteurs groots en zelfs grotesk te spelen wanneer het moet en dan weer heel ingehouden, intimistisch bijna.

Neon:

Moet je dat boek van Céline gelezen hebben om er iets van te begrijpen?

Pol Arias:

Je moet het niet gelezen hebben, maar het helpt natuurlijk omdat je veel zaken, heel veel fragmenten herkent vanuit het boek, maar dat boek, die 'road movie' zoals SKaGeN het zelf noemt – we gaan inderdaad op reis van het front in Vlaanderen naar Parijs, Afrika en ik zei het al, zelfs Amerika – dat boek wordt niet slaafs naverteld.

Bij elke scène is er gezocht hoe die het best kan verteld worden op het toneel en daar zitten werkelijk geweldige vondsten bij, zoals bijvoorbeeld de bootreis naar Afrika, waar we vaststellen in het boek dat hij compleet geïsoleerd is tegenover de andere medereizigers op die boot – ik kan je vertellen hoe dat waar wordt gemaakt op het toneel; dat is toch wel erg knap.

Neon:

Alleen maar lof dus, maar iets waar je wel moeite mee had, is het dialect waarin het stuk gespeeld wordt.

Pol Arias:

Daarover kan gediscussieerd worden, over de vertaling, de taalkeuze. Zo spreekt het hoofdpersonage – trouwens subliem gespeeld door Valentijn Dhaenens – een Vlaams dialect, blijkbaar van Eeklo,...

Neon:

... een bijzonder dialect...

Pol Arias:

... en de vraag is of dat dialect, dat soms trouwens wordt overgenomen door andere personages, wel nodig is om die harde en soms zelfs vulgaire, rauwe woordkeuze van de schrijver Céline weer te geven. Dus ik ben daar niet echt uit of dat nu echt nodig is.

Neon:

Het is moeilijk om te volgen misschien ook.

Pol Arias:

Soms bij momenten wel, maar niet altijd. Eigenlijk kon ik het vrij goed volgen, daar gaat het niet over. Maar verder heb ik alleen maar bewondering voor wat ik daar te zien en te horen kreeg; dat verhaal van een man die overtuigd is dat hij alleen op zichzelf is aangewezen en de hele wereld verder verdorven is. Het is geen prettig verhaal, maar het is wel ijzersterk theater.

Uit: *Knack*, woensdag 21 t/m dinsdag 27 maart 2007.

THEATER TOT MOES GESLAGEN

WINTERNACHT VAN SKAGeN IS EEN BELEDIGING VAN CÉLINE'S REIS NAAR HET EINDE VAN DE NACHT.

■ □ □ □ □

Reis naar het einde van de nacht (1932) van Louis-Ferdinand Céline mag gerekend worden tot de vijf belangrijkste boeken van de 20e eeuw. Het boek vertelt de avonturen van Bardamu, de schuilnaam van Céline, van student-provocateur op de terrasjes van de Parijse avenues tot dokter voor het volk op middelbare leeftijd.

Ondanks het feit dat Céline geen punt in een komma wilde zien veranderen, heeft SKAGeN van het beruchte boek een bewerking gemaakt. Dat is geen zonde. Helaas heeft het collectief niet begrepen dat een aanhoudend oorverdovend lawaai het hoogtepunt vormt van elk deel, en dat is essentieel om het pathologische gedrag van de hoofdfiguur te begrijpen. Oorverdovend lawaai van buiten uit doet Bardamu beslissen om zijn Reis een andere richting te geven. Aan het Vlaamse front is het de munitieregen, in Afrika de tamtams, in Detroit de band in de Ford-fabrieken, in Parijs de

dronken ruzies van de ouders in hun woonblokken, gepaard aan het gehuil van hun tot moes geslagen kinderen. Het externe lawaai is in deze productie echter van bijkomende aard. Duidelijkheid in de overgangen van de delen is daardoor onbestaande. Dat is één.

Twee. De technische vondsten zijn fraai, maar verkrachten de literaire waarde van *De Reis*. Daardoor worden Céline en het boek werkvolk waar naar eigen goeddunken mee kan worden gesold. Dat gesol uit zich onder meer door enkele personages hun dialect te laten spreken. Het boek echter

is geschreven in een melange van Bargoens en Céliniaans — vol korte, soms halve zinnen, beletseltkens als het tempo dat vraagt, veel gevloek en gescheld ten bate van een pikdonker humeur. In de voorstelling is het allemaal soft en gaat het er gezapig aan toe. Weg tempo, weg duisternis. Het slot van de voorstelling is helemaal om te huilen, vol flauwe grappen en bekkentrekkerij. De titel van het boek waarmee SKAGeN zo graag pronkt, gaat daardoor compleet de mist in. De verklaring van de titel komt tevoorschijn in het vierde deel van het laatste hoofdstuk. Ze begint met de nuchtere zin:

'Dat kroegje aan het kanaal ging net open voor het aanbrenken van de dag; dat was vanwege de schippers'. Vervolgens beschrijft Céline het oprukken van de werkmannen... met hun bleke gezichten... niets staat erop te lezen... ze praten niet... trekken verder zonder blik... automaten. En in de verte fluit de sleepboot. Als teken van het einde van de nacht. Dát allemaal te missen, er een potje van te maken, bij gebrek aan een regisseur en een dramaturg, toont het ware gezicht van SKAGeN... het achterwerk.

Guido Lauwaert

NOG TOT 28 APRIL. WWW.SKAGEN.BE

WINTERKANT

★★ 1/2

Decor en muziek redden SKaGeN

ANTWERPEN - Met de helletocht *Winterkant* besluit theatergezelschap SKaGeN een drieluik waarbij hemel en vagevuur al op de planken kwamen. Inspiratie zocht SKaGeN deze keer in *Reis naar het eind van de nacht* van Céline over de onzin van het leven. Maar afscheid nemen in schoonheid blijkt moeilijk.

Winterkant begint in het duister onder bezwerende muziek. Het hoofdpersonage Bardamu (Valentijn Dhaenens) kraakt aan het front van de Eerste Wereldoorlog. Snel over naar scène twee waar het publiek hem leert kennen als een West-Vlaming die ontwaakt in een krankzinnig hospitaal. Daar krijgen de patiënten een beloning in de vorm van een appelbeignet en een beurt van een geile Amerikaanse verpleegster (Clara Van Den Broek).

Die handel is amper verteerd of Bardamu bevindt zich al op een schip waar een levensgrote eend over het dek waggelt. Tijdens zijn Afrikaans verblijf wordt Bardamu door een al dan niet denkbeeldige Antwerpse deserteur (Mathijs Scheepers) de lucht in gehesen. Enkel dat fraaie plaatje houdt de aandacht vast. Ook het imponerende decor waarin de levensgrote striptekeningen van Philip Paquet domineren en de duistere soundtrack houden *Winterkant* recht. De kern van de zaak of de zoektocht naar de zin van het leven verloopt te fragmentarisch, zodat je veel empa-

Foto Giannina Urmeneta Ottiker

thie met elk personage verliest. Echt bij de les blijven doe je pas in New York waar Bardamu het hoertje Molly ontmoet, opnieuw tamelijk uitdagend neergezet door Clara Van Den Broek. "Dat hoertje van hiernaast noemt zich Venus, hoe heet ze echt?" Molly antwoordt meteen: "Pluto..." De glimlach blijft op het gezicht wanneer Bardamu naar huis trekt en in een West-Vlaamse familieklucht als Bartje terecht komt. Daar verleid worden door Bruno Vanden Broecke in een soepjurk,

het is niet niks. Uiteindelijk blijft Bardamu alleen achter met een pop die allicht het onschuldige jongetje moest voorstellen dat hij ooit was. De spots gaan uit, pas na enkele seconden beseft de zaal dat dit de slotscène was. Nooit een goed teken.

Dominique PIEDFORT

■ *Winterkant*, nog te zien op 22/3 Turnhout, 23/3 Bornem, 24/3 Aalst, 26 en 27/3 Leuven, 29/3 Aarschot en 17/4 Brussel. Meer info: www.skagen.be

Uit: De Standaard, vrijdag 16 maart 2007.

Eeuwig vastgezogen in de loopgraven

Theater. Skagen zoekt het avontuur op, maar kan de schaduwzijden ervan niet helemaal ontlopen.

Van onze redacteur Geert Sels

ANTWERPEN. Skagen besluit zijn trilogie over „Hemel, vagevuur en hel” met een theaterbewerking van *Reis naar het einde van de nacht*. Het collectief geeft het werk van Louis-Ferdinand Céline een naturalistische potigheid.

De wortels van het stuk liggen in de hel en daar geraakt niemand nog uit. De zompige modder van het oorlogsfront zuigt de verteller Bardamu (Valentijn Dhaenens) telkens

weer naar beneden. Of hij zijn demonen nu vooruitvlucht naar Afrika, New York of Detroit. Hij heeft „the horror, the horror” gezien, zoals de krankzinnige GI in *Apocalypse now*, een scène die haast letterlijk geciteerd wordt.

In tegenstelling tot veel romanbewerkingen, kiest Skagen niet voor epiek, maar resoluut voor de dramatische insteek. *Winternacht* is uitgewerkt als een „Stationendrama”, waarbij de lotgevallen van Bardamu telkens in korte episodes worden voortgezet.

Om die scenische sprongen te maken, doet de groep een beroep op een vormelijk experiment. De striptekenaar Philip Pacquet ontwierp metershoge illustraties, die per scène het

decor, de stemming of de emotie weergeven. Door een technisch euvel zijn ze op verrijdbare panelen gemonteerd, een noodgreep die het geheel wat artisaanaal maakt.

Skagen heeft het talent en de verbeelding om de korte scènes sappig neer te zetten. Het zijn sprankelende tranches de vie, waarin een dokter met een houten been appelbeignets uitdeelt aan zijn patiënten en een tennisster kreunt als Monica Seles met barensweeën.

De groep heeft erg veel energie in die korte tableautjes gestoken. Een enkele keer gaat de spelfantasie een eigen leven leiden, maar meestal blijft de basisintentie overeind. Het is veeleer de opgeknipte structuur die maakt dat de grote

boog en de psychologische ontwikkeling er bij inschiet.

Het gebruik van Vlaamse dialecten door elkaar is een theaterteken met overgewicht. Het laat meer lezingen toe dan de moeizame communicatie die gesuggereerd wordt. En het maakt de existentiële laag van de roman erg kleintjes.

Skagen komt er niet helemaal uit in *Winterkant*. Maar wie al eens een gewaagde ingreep riskeert, is dat graag vergeven.

► *Skagen speelt „Winterkant”*. Gezien op 9/3 in Antwerpen. Eerstvolgende voorstellingen: 16/3 in De Werf (Brugge), 22/3 in de Warande (Turnhout) Tournee tot 27/4. Inlichtingen 03-235.04.90 ► www.skagen.be

Uit: De Morgen, woensdag 14 maart 2007.

SKaGeN > Winterkant

Céline gestript

In zijn trilogie over zingeving eindigt SKaGeN met zijn encensering van Louis-Ferdinand Célines roman *Reis naar het einde van de nacht* vanzelf in het holst. Er is geen zin. Er zijn alleen maar losse shots van gruwel en ontbinding.

De eerste scène straalt dat meteen sterk uit. Rook door de zaal, nerveuze zaklampen, enkel silhouetten krijg je te zien. "Leve het vaderland, rekrut Bardamu!" De kolonel die het schreeuwt op de as van de Eerste Wereldoorlog gaat als eerste aan flarden. Elke ideologie, elk heroïsme is voor Céline een leugen. Vlucht zijn protagonist Bardamu daarna naar de kolonialistische hel van Afrika en naar de kapitalistische 'jaarbeurs' New York, dan blijkt

Einde van trilogie is verzameling losse shots van gruwel en ontbinding

elk soort vooruitgangsgeloof dezelfde schaamlap voor destructie en uitbuiting.

"Geloof nou niet dat ik komedie speel", leidde Céline zijn dikke pil ooit in. De verleiding is groot hem na 75 jaar wel zo naar de scène te vertalen, omdat Bardamu's losgeslagen omgeving vooral in de dialogen burlesk gemaakt wordt. SKaGeN poogt de middenweg. Met dialect en de nodige verkleedpartijtjes zoekt het collectief de absurditeit van de constante oorlogstoe-

stand bij Céline, maar het speelt er niet mee op de lach. Op zijn best, zoals in de verdeling van appelbeignets in het lazaret, geeft dat een sterke vervreemding.

Dat Valentijn Dhaenens' onschuldige Bartamu daar veeleer de patiënt dan de scherpe chirurg van is, ligt aan de tekstbewerking. Er is niet gekozen voor zijn slimme vertelperspectief, maar voor het sprekende beeld. Dat wordt een strip: door de grimmige, zwart-rode plaatjes van Philip Paquet als decor, maar ook door de fragmentarische scènetjes op het podium en hoe cartoonesk ze ingekleurd worden. Als SKaGeN ergens goed in is (zie ook *La merde*), dan wel in het overzetten van een narratieve mix van tijden en plekken op scène.

Op papier dan toch. In praktijk zorgt dit creatieve vormonderzoek (uitgesprokener dan ooit bij SKaGeN, op het randje van Abattoir Fermé) voor nogal wat gedoe met eendenpakjes, rollende metaalconstructies en vaak krampachtig spel. Van Céline blijft een wrange sfeerschets over, niet de uitdagende ideeën.

[WH]

Op tournee tot 28/4, www.skagen.be.